

İslam Hukuku Açısından Yapışık İkizlerin Evliliği
Marriage of Conjoined Twins From The Perspective of Islamic Law

Mahsum ASLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,

İslam Hukuku Ana Bilim Dalı

Assist. Prof., Hakkari University Faculty of Theology, Islamic Law Department

Hakkari/Türkiye

Mail: aslanmahsum@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-2715

DOI: 10.34085/buifd.1169907

Öz

Yapışık ikizler olgusu antik çağlardan beri bilinmekte olup, tespitimize göre İslam tarihi kaynaklarında ilk dönemlerde buna ilişkin birkaç örnek zikredilmektedir. Siyam ikizleri olarak da bilinen yapışık ikizler konjenital (doğuştan) bedenler arasında kabul edilir. Siyam ikizlerini birbirinden ayırma süreci ve öncesindeki müdahaleler ile sonrasında evlilik ve suça karışma gibi kimi eylemleri tıp, hukuk ve etik açısından karmaşık ve tartışmalı bir konudur. Bilhassa birini kurtarmak için diğerini feda etmenin hukukiliği ve ahlakiliği tartışılmaktadır. İkizler için ayrılık sürecini gerçekleştiren doktorlar, cevaplamak istedikleri bir takım fikhî sorunlarla karşılaşmakla birlikte yapışık ikizlerin birbirinden ayıramamaları önemli fikhî sorunları beraberinde getirmektedir. Hak ve eda ehliyeti çerçevesinde yapışık ikizlerin evlilikleri, mirasları, ibadetleri, işledikleri suçları ve hukuki menfaatleri gibi fikhî konular geçmişte olduğu gibi günümüzde de problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de fikhî açıdan bu meseleyle ilgili herhangi bir çalışmanın olmaması konunun detaylı olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Ancak yapışık ikizlerin evliliği, mirası, suç ve ceza konusu ilgili hükümleri birlikte ele alındığında bir makalenin sınırlarını aşacağı muhakkaktır. Dolayısıyla bu çalışmada sadece yapışık ikizlerin evliliği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Tıp, Evlilik, Yapışık İkizler, Siyam İkizleri

Marriage of Conjoined Twins From The Perspective of Islamic Law

Abstract

The event of conjoined twins has known been since ancient times, and several examples are mentioned in Islamic sources in the early periods. Conjoined twins, also known as siamese twins, are considered among congenital (congenital) bodies. The process of separating siamese twins from each other and the operations before it is a complex and controversial issue in terms of law and ethics. Remarkably, the legality and morality of sacrificing one to save the other discussing. Although the doctors who carry out the separation process for twins face some legal problems they want to answer, the inseparability of conjoined twins brings along significant legal problems. Fiqh issues such as marriage, inheritance, worship, crimes and legal interests of conjoined twins within the framework of the right and capacity to act are as a problem today as in the past. The fact that there is no study on this topic in terms of Islamic jurisprudence in Turkey makes it necessary to deal with the issue in detail. However, when the relevant provisions on marriage, inheritance, crime and punishment of conjoined twins are considered together, it is clear that an article will go beyond the limits. Therefore, this study will focus only on marriages of conjoined twins.

Key Words: Fiqh, medicine, marriage, conjoined twins, siamese twins

Giriş

Yüce Allah, insanı tekiz yani birbirine yapışık olmayacak şekilde ayrı yaratmıştır. İnsanoğlu böylece hayatını tek başına idame edebilmektedir. Bu şekilde kendi ihtiyacını karşılamakta ve

Rabbine karşı bireysel ibadetlerini yapabilmektedir. Kişinin, bir diğerine bağlı olduğunda bunların tamamının yapılması ya çok zor ya da imkânsız hale gelir. Bu çerçevede yaşam ve dini vecibeleri yerine getirme açısından büyük zorluklarla karşılaşılır.

Mâlikî fakih Ebû Bekr İbn Arabî (ö. 543/1148) ikizlerin tarihinin çok eski olduğunu hatta Âdem ve Havvâ'dan başladığını belirtir. Nitekim Hz. Havvâ'nın ikizler doğurduğunu ve çapraz bir şekilde birbirleriyle evlendiklerini, bunun Nuh (a.s.) şeriatına kadar devam ettiğini -Şûrâ sûresinin 50. ayetine dayanarak- ifade etmektedir.¹ Tarihin birçok zaman diliminde ortaya çıkan ikizlerle ilgili ilginç bazı vakalar kayda geçmiştir. Örneğin Feodor Vassilyev adında Rus bir çiftçinin eşi 1707-1782 yılları arasında 16 çift ikiz, 7 takım üçüz ve 4 tane de dördüz toplamda 69 çocuk doğurduğu ifade edilmektedir.² İlginç olgulardan birisi de yapışık ikizlerdir. Yapışık ikizler meselesi sadece modern çağın bir gerçeği olmayıp, çok eski çağlardan beri bilinmektedir. Bu tür vakalar önceden beri meydana geldiği halde, yaygın bir biçimde bilinmemesi günümüzde yapışık ikizlerin henüz anne karnundayken hayatlarına son verilmesinden ve siyam ikizlerinin tıbbi müdahale ile birbirinden ayrılmasının mümkün olmasından kaynaklanmaktadır. Tarihte yapışık ikizlikle ilgili ilk bilgi (M.Ö. 6800-5700) Çatalhöyük kazılarında bulunan ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen Parapaguslu yapışık ikiz mermer heykeli olduğu ifade edilir.³ Doğada sadece insanda değil birçok canlıda meydana gelen bu olağandışı olayı tarih boyunca insanları korkutmuş ve ilk çağlarda "Tanrıların gazabı" olarak nitelendirilmiştir.⁴

İslam tarihine baktığımızda, yapışık ikizlerin birçok vakasından bahsedildiğini görmekteyiz. Kaynaklarda rastladığımız ilk vaka Hz. Peygamber Efendimizin dedelerinden Hâşim'in Abdüşşems'le yapışık ikiz olduklarıdır. Hâşim'in ayağının Abdüşşems'in altına yapışık olduğu rivayet edilir.⁵ Ancak söz konusu rivayetlerin doğruluğu hususunda bir netlik olmadığından bu rivayet ihtiyatla karşılanmalıdır. İkinci bir vaka da Hz. Ömer (ö. 23/644) döneminde ortaya çıkmıştır. İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) *es-Siyâsetü's-Şer'iyye* adlı kitabında bu olaydan şöyle bahsetmektedir:

"Hz. Ömer'e iki başı, iki ağızı, dört gözü, dört eli, dört bacağı, iki cinsel organı ve iki anüsü olan bir kişi getirildi. Dediler ki: Ey Müminlerin Emiri! Bu nasıl vâris olacak? Hz. Ömer, Hz. Ali'yi çağırıp kendisinden bu sorulara cevap vermesini istedi. Hz. Ali şöyle dedi: "Bununla ilgili iki durum vardır. Birincisi, uyuduğunda bakılır, horlamaları aynı anda ise bir şahıs, iki farklı horlamaysa iki şahıs olarak kabul edilir. İkincisi, onlara farklı zamanlarda yemek yedirilir ve su içirilir, eğer idrarını ve dışkısını ikisi birlikte yaparsa, bir şahıs; yok eğer her biri ayrı yaparsa, iki kişi kabul edilir". Sonra mezkûr yapışık ikiz evlenmek istediler. Hz. Ali "Cinsel ilişkide bulunurken başka bir gözün seyretmesi kabul edilemez" diyerek evlenmelerini isabetli görmemiştir. Kısa bir zaman sonra birisi, ondan az bir zaman sonra da diğeri ölür.⁶

¹ Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah el-Mâlikî İbn Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003), 4/95.

² Ahmed Kenan, *el-Mevsûatü'l-Fikhiyye et-Tıbbiyye* (Amman: Dâru'n-Nefâis, 2000), 225.

³ H. Levent Keskin vd, "Omfalopaguslu Yapışık İkiz Olgusu", *Türkiye Klinikleri J Gynecol Obst* 18 (2008), 250-253.

⁴ Keskin, *Omfalopaguslu Yapışık İkiz Olgusu*, 250-253.

⁵ Ebû Dâvud Süleymân b. Ömer el-Cemel, el-Uceylî el-Mısrî, *Futûhâtü'l-Vehhâb bi tavâdîhi Şerhi Menheci't-tullâb (Hâşiyetü'l-Cemel 'alâ Şerhi'l-Menhec)* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ty), 4/90; Süleymân b. Muhammed b. Ömer el-Büceyremî el-Mısrî, *Tuhfetü'l-habîb 'alâ Şerhi'l-Hatîb (Hâşiyetü'l-Büceyremî 'ale'l-Hatîb)*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 3/328.

⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hükmiyye fi siyâseti's-şer'iyye*, thk. Nâif b. Ahmed el-Hamd (Mekke: Dâru'l-Âlemi'l-Fevâid 1428), 1/134.

Yukarıdaki pasaj siyam ikizlerine ilişkin vakıaların tarihçilerin bahsettiği Batıdaki vakılardan daha eski olduğunu göstermektedir. Nitekim 634-644 yılları arasında halifelik yapan Hz. Ömer dönemi 1100 tarihinden önceydi.

Şâfiî mezhebi fıkıh âlimlerinden Hatîb eş-Şirbînî (ö. 977/1570), İmâm Şâfiî'ye iki başlı bir kadının olduğundan haber verildiğinden bahsetmektedir.⁷ İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), *el-Muntazam* adlı eserinde tarihçi Sabit b. Sinan'dan (ö. 365/975-76) bir başka vakıayı şöyle nakleder:

“Sözlerine itimat ettiğim bir grup, hicri 352 yılında Ermeni Patriklerinden bazıları Hamdânîler'in Musul kolunun kurucusu Nasırüddeve b. Hamdan'a [929-96], yirmi beş yaşlarında gayr-ı müslim yapışık erkek ikizi gönderdiklerini söyler. Babaları da yanlarında olan bu ikizler iki göbek, iki karın ve iki mideye sahipti. Buna rağmen acıkmaları ve susamaları farklı zamanlardaydı. Biri kadınlara, diğeri erkeklere eğilimliydi. Aralarında münakaşa olur, kavga eder, biri diğeriyle konuşmayacağına yemin eder, günlerce böyle kalır ve sonra barışlılardı. Nasırüddeve onlara iki bin dirhem verdi ve onları İslam'a davet etti. Onların İslam'ı kabul ettikleri söylenir. Halkın görmesi için onları Bağdat'a göndermek ister, sonra vazgeçer. Ardından babalarıyla birlikte ülkelerine dönen bu ikizlerden biri hastalanarak ölür. Ölenin cesedi kokar, diğeri kokusundan dayanmaz bir hal alır. Belden birbirleriyle bağlı olduklarından Nasırüddeve onları ayırmak ister ve bunun için doktorları çağırır. Ancak ölen kardeşinin kokusundan dayanamayan diğeri teki de ölür ve ikisi bir kabre defnedilir.”⁸

İbn Kesîr (ö. 774/1373), hicri 458 yılında gerçekleşen hâdiselerinden bahsederken İbnü'l-Cevzî'den rivayetle şöyle demektedir:

“Rebiülevvel'de, Babu'l-Ezc'de iki başlı, iki yüz, iki boyun ve dört eli tam bir vücut üzerinde bir kız doğdu, sonra öldü”.⁹ Bunun dışında İbnü'l-Esîr (ö. 630/1233) “Hicri 601 yılında Bağdat'ta bir kadın iki başlı, dört ayaklı ve iki eli olan bir erkek evlat doğurdu ve o gün öldü”¹⁰ şeklinde tarihi bir veri aktarmaktadır. Keza Makrizî de (ö. 845/1442) “Hicri 754 yılında bir kadın, her birinin üç eli ve üç bacağı olan yapışık iki çocuk doğurdu ve onların ne önleri ne de arkaları vardı”¹¹ şeklinde bir kayda yer vermektedir.

Yukarıda aktardığımızı benzer birçok tarihi vakia İslam tarihçileri tarafından zikredilmektedir.¹²

⁷ Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc ilâ marifeti meânî elfâzi'l-Minhâc*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye 1994), 5/370.

⁸ Cemâleddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi târihi'l-mülûki ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ - Mustafa Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1412/1992), 14/151; Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dımaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hecer, 1418/2003), 15/262.

⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 16/7.

¹⁰ Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer Abdusselâm Tudmirî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabî 1417/1997), 10/209.

¹¹ Takiyuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *es-Sulûk li marifeti'd-duveli'l-mulûk*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 1418/1998), 4/186.

¹² Bk. Zeynüddîn Abdülbâsî b. Halîl b. Şâhin el-Malatî (ö. 920/1514), *Neylü'l-emel fi zeyli'd-Düvel*, thk. Ömer Abdusselâm Tudmirî (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye 1422/2002), 1/261; İbrahim b. Übeyd âl Abdulmuhsin, *Tezkiretu uli'n-nuhâ ve'l-irfân bi eyyâmillahi'l-vâhidi'd-deyyân ve zikru havâdisi'z-zamân* (Riyad: Mektebetu'r-Rüşd 1428/2007), 7/25; Kamil b. Hüseyin b. Mustafa Pâli el-Halebî el-Gazzî, *Nehrü'z-zehab fi târihi'l-Haleb* (Halep: Dâru'l-Kalem 1419), 3/237.

İngiltere’de ilk olarak 1100 senesinde yapışık ikizlerden bahsedilmiş ve bu ikizlerin 34 yaşına kadar yaşadığı ifade edilmiştir.¹³ Seyrek görülmeleri ve bunlara tedavi yaklaşımlarının tam belirgin olmaması nedeniyle tarihin ilk dönemlerinden beri ilgi çeken yapışık ikizler zaman içerisinde sirklerde para karşılığı insanlara seyirlik olarak sunulmuştur.¹⁴ Yapışık ikizlerin en ünlüleri 1811 yılında Tayland’ın “Siam” şehrinde doğan Eng ve Chang adlı ikizlerdir. Uzun süre yaşayan bu ikizler nehirde tekne pazarında komisyoncu olarak çalışmış ve 1829’da Avrupa ve Amerika’ya gitmişlerdir. 1843’te iki kız kardeşe evlenirler. İlkinin yedi oğlu ve beş kızı, ikincisinin de yedi kızı ve üç oğlu olur. Chang’in sağır ve dilsiz bir erkek ve bir kız çocuğu dışında tüm çocukları normal doğar. Ocak 1874’te Chang bir felç sonucu ölür ve üç saat sonra yapışkan erkek kardeşi de ölür.¹⁵ Bu ikiz, ikizlerin en ünlüsü olarak kabul edilir, o kadar meşhur olmuşlardır ki “Siam” kelimesi bu tür ikizler için bir terim haline gelmiştir. Günümüzde de bu anomali (alışılmadık durum), tıbbın, medyanın, hukukun ve insanların yoğun ilgisini çekmekte, dini, ahlaki, etik ve hukuksal tartışmalara neden olmaktadır.¹⁶

Tarihte karşılaşılan bu tür vakalara yönelik çözümler için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu durumun birkaç örneğini şöyle sunmak mümkündür: Batı tarihinde uzmanların bahsettiği ilk vaka, miladi 945 yılında karnından yapışık Ermeni ikizler vakasıdır. Bu ikizler VII. Konstantin zamanında 900’lerin ortalarında yaşamış, ameliyat için İstanbul’a getirilen bu ikizler doktorlar tarafından ayırmaya çalışılmıştır. Bu, tarihte türünün ilk ameliyatı olarak kayıtlara geçmiştir. Ancak karınlarından kalçalarına kadar yapışık hâlde bulunan ikizlerden biri ameliyat sırasında, diğeri ise ameliyattan bir iki saat sonra hayatını kaybetmiştir.¹⁷ Uzmanlar ayrıca miladi 1100 yılında İngiltere’nin Kent şehrinde doğan Mary ve Eliza Chulkhurst adında yapışık ikizlerin hikâyesine değinmektedir. Bu iki yapışık ikiz ortak bir anüs ve vajina, iki alt ve iki üst uzuv ile birlikte yaşarlar. Bağlantıları kalça ve omuz bölgesinde olan bu ikizlerden bir tanesi 34 yaşında ölür ve doktorlar, ölümünden sonra onları ayırmaya çalışır, ancak yaşayan ablası ameliyatı reddetmesi üzerine saatler sonra kendisi de ölür.¹⁸ Miladi on beşinci yüzyılda İskoç erkek ikizler belden birbirine bağlı olarak 28 yıl yaşarlar. Ayrıca 1701 yılında Ilona ve Judit Gofitz adında iki Macar kız kardeş ortak anüs ve vajina ile sırtın alt kısmında birbirlerine bağlıydılar. Kızlar dokuz yaşındayken bir manastıra yerleşir, ölene kadar orada inzivaya çekilirler, 1723 yılında ikisi de aynı günde 22 yaşında iken ölürlür.¹⁹

Yapışık ikizlerle ilgili bir değerlendirme yapmak için onlarla ilgili tıbbın gösterdiği bazı olgu, sınıflandırma ve terminolojiyi bilmek gerekir.

1. Yapışık İkizlerle İlgili Tıbbî Terminoloji

Çok nadir bir olgu olan yapışık ikizler, eşit büyüklükte iki fetusun (cenin) tam olarak ayrılmamış olmakla beraber bütün olarak belli bir simetri içerisinde bulunduğu doğumsal

¹³ Topçuoğlu, *Yapışık İkizler: Olgu Sunumu*, 41.

¹⁴ M. Ata Topçuoğlu, “Yapışık İkizler: Olgu Sunumu”, *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*, 34/1 (Ocak-Mart 2003), 39-41.

¹⁵ Hüseyin Muşmal - İrem Gürbüz, “Tevellüd-i Acâib: Osmanlı Devleti’nde Yapışık İkizler”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 8/20 (Mart 2021), 125; Topçuoğlu, *Yapışık İkizler: Olgu Sunumu*, 39-41; Maşallah Maral, “Anatomik Ve Hukuki Bir Zorluk Olarak Siyam İkizleri”-(Erişim 26 Nisan2022).

¹⁶ Keskin, *Omfalopaguslu Yapışık İkiz Olgusu*, 250-253; Ferda Özlü vd., “Yapışık ikizler: Son iki yılda görülen üç vaka takdimi”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 62 (2019), 10-13.

¹⁷ Erler, *Yapışık İkizler*, 110-112; Abdullah er-Rabia, *el-İctimâu’s-sâlis li’c-Cem’iyyeti’t-tbiyye el-haliciyye*, (Kuveyt: yy., ts.).

¹⁸ Muhammed Mervan en-Nahhâs, “et-Tevâimu’l-multasika es-siyâmiyye”, *Mecelletu’l-Faysal* 141, 82.

¹⁹ Nahhâs, *et-Tevâimu’l-multasika*, 83. Siyam ikizleri: onlar nedir? (Erişim 7 Mayıs 2022)

kusurdur (anomali).²⁰ Bu tarz ikizlerin oluşumunda rol oynayan etiyolojik faktörler, genetik ve çevre faktörleri (zehirli gazlar, fabrikalar ve savaşlar) olmak üzere iki grupta toplanır ise de bir olguda hangi faktörün ne nispette rol oynadığını söylemek çok güçtür. Yapışık ikizlerin prevalansı (yaygınlığı) 50 bin ila 200 bin doğumda 1 oranında görüldüğü ifade edilmektedir.²¹ Etiyolojisi (nedeni) tam anlaşılammakla beraber kız fetuslerde erkeklerden üç kat daha fazla görülmektedir. Bu da yaklaşık %70'e tekabül eder.²² Tek yumurta ikizi olduklarından cinsiyetleri her zaman aynıdır.²³

Yapışıklığın olduğu bölgeye göre birçok çeşidi vardır. Şu üç ana grupta kategorize edilebilir:²⁴

Terata catydidymus: Alt beden yarısı tek ve üst yarı çift ya da alt yarıdan bir bölümle birleşik ikizler.

Terata anadidyma: Alt gövde yarısı çift üst gövde yarısı tek veya üst yarıdan bir bölümle birleşik ikizler.

Terata anacatadyma: Birleşme gövdenin orta noktasındadır. Alt ve üst bölümler çifttir.

Birleşik ikizlerin en sık görülen şekli göğüs bölgesidir. Buna tıp dilinde Thoracopagus denir. Çoğu kez bir kalbi ortak paylaşırlar.²⁵ Yapışık ikizli gebeliklerin çoğu ölü doğumdur. Yani % 40-60'ı intrauterin (büyüme geriliği) ölümlü sonuçlanmaktadır. %35'i ise canlı doğmalarına rağmen ilk 24 saatte erken neonatal (yenidoğan) dönemde ölmektedir. Canlı doğum yapışık ikiz olgusu başına 250 binde 1 olarak belirtilmektedir.²⁶ Doğumdan sonra yaşayan yapışık ikizlerden bazıları ameliyat edilerek hayata idame etmeleri sağlanmıştır. Henüz 3-10 aylıkken ayrılma işleminin yapılması önerilmektedir. Kompleks kardiyak füzyon, yaygın serebral füzyon ya da ayrılmanın fiziksel yetersizlikle sonuçlanabileceği durumlarda ayrılma önerilmemektedir. Ayrılma gerçekleşse bile hayatta kalanlarda tekrarlayan ameliyatlara gerekebilir.²⁷ Ameliyattaki ilk başarı 1689'da gerçekleşmiş, göbek civarında yapışık ikizler ayrılmış ve normal yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Günümüze kadar uygulanan cerrahi müdahalelerin yüz kadarı başarılı olmuş ikizlerden biri veya ikisi yaşatılabilmektedir. Diğer ameliyatsız çocukların çoğunluğu kalp ve akciğer yetersizliği nedeni ile ölmüştür. Dolayısıyla günümüzde de yapışık ikizleri ayırmaya yönelik ameliyatlara başarı şansı; yapışıklığın durumuna, paylaşılan yaşamsal organlara ve eşlik eden diğer patolojilere bağlıdır. Ne yazık ki bu şans fazla yüksek değildir. Bazen cerrahi müdahale gerekirse ikizlerin bir tanesinden fedakârlık yapılarak diğerinin yaşaması yönünde uygulama gerçekleştirilebilmektedir. Yapışık ikizler, üçüz gebeliğin bir parçası olarak da meydana gelebilir.²⁸ İkizleri ayırmada kaydedilen başarı bakış açısını değiştirmiş ve normal hayatını sekteye uğratan bu sorundan mustarip her yapışık ikiz için umut kapısını aralamıştır.

²⁰ Erler A, vd., "Yapışık İkizler", *Perinatoloji Dergisi* 4/2 (Haziran 1996), 110-112.

²¹ Özlü, *Yapışık İkizler: Son İki Yılda Görülen Üç Vaka Takdimi*, 10-13; Keskin, *Omfalopaguslu Yapışık İkiz Olgusu*, 250-253;

²² Keskin, *Omfalopaguslu Yapışık İkiz Olgusu*, 250-253; Özlü, *Yapışık İkizler: Son İki Yılda Görülen Üç Vaka Takdimi*, 62: 10-13; Erler, *Yapışık İkizler*, 110-112.

²³ Maşallah Maral, "Anatomik ve Hukuki Bir Zorluk Olarak Siyam İkizleri", (Erişim 26 Nisan 2022).

²⁴ Erler, *Yapışık İkizler*, 111.

²⁵ Erler, *Yapışık İkizler*, 110-112; Maşallah Maral, "Anatomik ve Hukuki Bir Zorluk Olarak Siyam İkizleri"-(Erişim 26 Nisan 2022).

²⁶ Keskin, *Omfalopaguslu Yapışık İkiz Olgusu*, 250-253; Özlü, *Yapışık İkizler: Son İki Yılda Görülen Üç Vaka Takdimi*, 10-13.

²⁷ Özlü, *Yapışık İkizler: Son İki Yılda Görülen Üç Vaka Takdimi*, 10-13.

²⁸ M. Ata Topçuoğlu, "Yapışık İkizler: Olgu Sunumu", *Cerrahpaşa Tıp Dergisi* 34/1 (Ocak-Mart 2003), 39-41.

Kadın Hastalıkları Doğum Kliniğine müracaat eden her gebeye ultrasonografik inceleme yapılmakta, böylece fetus hakkında gerekli doğru bilgiler sağlanmaktadır. Eğer bir anomali varsa konan teşhis yönünde hasta ve ailesi ile konuşulmakta, doğum beklenenecek ortaya çıkabilecek sonuç tartışılmaktadır. Ailenin çocuğu istememesi halinde hasta kliniğe yatırılmakta ve abortus (düşük) sağlanmaktadır. Doktorların tavsiyesi şu yönde olmaktadır: Her gebe ilk muayeneye geldiğinde mutlaka ultrasonografi yapılmalı, gerekli değerlendirmeden sonra yapışık bir ikiz teşhisi konmuş ise hasta ve ailesi ile konuşulmalı ve ailenin kabulü halinde gebelik sonuçlandırılmalıdır.²⁹

2. Yapışık İkizlerin Tıbbî Müdahale İle Ayrılması

Yapışık ikizlerinin tıbbi olarak ayrılabilme ve ayrılamama durumu söz konusudur. Ayrılabilen özellikle fetuslardan birinin kurban edildiği, ameliyatla ayrılma durumlarında, önemli bir fizyolojik ve etik bir olaydır. Ayrılamayan yapışık ikizlerle ilgili, hak ve eda ehliyeti açısından hukuksal bazı izahatın olması gerekir.

Bunlarla birlikte yapışık ikizleri ayırmanın caiz olup olmadığıyla ilgili üç farklı durumdan bahsedilebilir:

1. İkizler yaşıyorsa, şartların yerine getirilmesi halinde ameliyatın caiz olması esastır.
2. Zarar vermeden onları birbirinden ayırmak mümkün değilse bu durumda ayrılık caiz olmaz.
3. Biri diri, diğeri ölü ise, diriye zarar vermeden ölüyü diriden ayırmak vacip olur.³⁰ Eğer ikisi de ölü ise bu durumda iki farklı görüş vardır; Bir görüşe göre ayırmak vaciptir. Diğerine göre ise vacip değildir.³¹

Ayrılma işlemi bir tür tedavidir ve tedaviye İslam fıkhi tarafından izin verilmesi ön görülür. Siyam ikizlerini ayırma operasyonunun gerek tıbbi gerek hukuki açıdan birçok gerekçesi vardır ve bu gerekçelerden en önemlileri şu şekilde özetlenebilir:

- Ayrılık, ikizlerin hayatlarının her alanında bağımsız yaşamalarına yardımcı olur.
- İkizleri yapışık bırakmak, dini ve dünyevi görevlerini yerine getirmelerini engeller.
- İkizleri ayırma zararı giderme kapsamına girer ve zararın defedilmesi İslam fıkhnın koyduğu kurallardan bir tanesidir.
- Yapışık ikizler ailelerine de zorluk ve sıkıntı verir. İkizlerin ayrılmasıyla bu zorluk ve meşakkat ortadan kalkmış olur.

3. İslam Hukukuna Göre Yapışık İkizlerin Evliliği

Yapışık ikizler vakıası sıkça karşılaşılsa da bu konu fakihlerce ele alınmış ve onların hukukî münasebetleri, hak ve sorumluluklarıyla ilgili birtakım değerlendirme ve tespitler yapılmıştır.

²⁹ Topçuoğlu, *Yapışık İkizler: Olgu Sunumu*, 39-41.

³⁰ Şemseddin er-Remlî'ye (ö. 1004/1596) göre bu durumda diri olana zarar gelmeyecekse ayırma vacip olur. Ayrılmaları mümkün değilse yıkama ve üzerinde namaz kılma gibi işlemler yapılır ancak defin işlemi yapılmaz. Ölen parçanın ayrılması beklenir. Ayrılan parçalar olursa defnedilir. İki beraber öldüğü takdirde berber yıkanır, beraber kefenlenir, namazları beraber kılınır ve tek bir kabirde defnedilir. Remlî, Şâfiî mezhebindeki zahir görüşün bu olduğunu söyler. Şemsüddîn Muhammed b. Ebî'l-Abbâs Ahmed b. Hamza İbn Şihâbüddîn el- Mısrî el-Ensârî er-Remlî, *Nihâyetu'l-muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, (Şebrâmellisî ve Reşîdî'nin hâşiyeleriyle birlikte) (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1984), 2/474.

³¹ Daha fazla bilgi için bk. Ahmed b. Abdülazîz b. Kâsım el-Haddâd, *et-Tev'emu'l-mütelâsık (es-siyâmî) ve huknu faslih* (Mekke: el-Mecmeu'l-Fikhi'l-İslâmî 2010).

Yapışık ikizlerle ilgili doğrudan dayanak teşkil edecek âyet veya hadis bulunmamaktadır. Bu nedenle konuya ilişkin hükümler daha çok sahâbe uygulaması ve fakihlerin icthadlarına dayandırılmaktadır.

Yapışık ikizler problemi geçmişte olduğu gibi günümüzde fikhî açıdan güncelliğini koruyan meselelerden biridir. Bu çerçevede fıkıh açısından aydınlatılması gereken başlıklardan birisi de yapışık ikizlerin hukukuyla ilgilidir. Nitekim dünyanın birçok yerinde vuku bulan ve kısmen yaşayabilen yapışık ikizlerle ilgili bir takım fikhî sorular ortaya çıkmaktadır. Bu soruların bazıları şunlardır:

- a. Yapışık ikizler tek bir şahıs olarak mı yoksa iki farklı şahıs olarak mı kabul edilir?
- b. Gerek hak (vucûb) gerekse edâ ehliyeti bakımından yapışık ikizler için cezaî bir soruşturma kapsamında nasıl bir hüküm verilir?
- c. Bir suç durumunda ceza uygulanması nasıl olmalıdır?
- d. Nikâh, miras ve süt kardeşliğinde durumları ne olmalıdır?
- e. Yapışık ikizlerin evlenmelerinin hükmü nedir?
- f. İkizlerden biri diğerinin yanında zevc/zevcesiyle ilişkiye girebilir mi?
- g. İkizler cinsel birleşme yerinde yapışık olursa, yine de evlenmeleri caiz midir?
- h. Velinin yapışık ikizlerin evliliği engelleme yetkisi var mıdır?

Bu ve benzeri birçok soru akla gelmektedir. Bütün bu sorulara cevap verebilmek için birçok araştırma yapılması gerekir. Biz bu çalışmamızda sadece yapışık ikizlerin evliliğiyle ilgili sorulara cevap aramaya çalışacağız.

Yapışık ikizlerin ayrılıklarından sonra başkasıyla, başkasının da kendileriyle evlenmelerinin caiz olmasında bir sakınca yoktur. Ama sorun ayrılıktan öncedir. Yapışık ikizlerin konumlandırılacağı yer bütün bunlarla ilgili hükümlerin belirlemesi noktasında mihenk noktasını teşkil edecektir. Zira hükümler buna göre değişkenlik gösterecektir. Buna göre temel ilke ve esas olan doğan bebeğin tek ve bağımsız olmasıdır. Birden fazla olsa bile her birinin bağımsız bir kişi olması gerektiğidir. Her biri diğerinden bağımsızdır.

Yapışık ikizler ya parazitik ikiz olup tek kişi olduğuna hükmedilir, ya da iki kişi olarak kabul edilir. Verilen hükümler pek çok yönden bu taksimle bağlantılı olduğundan ikizlerin bir mi yoksa iki kişi olduğunu bilmek gerekir. Yapışık ikizleri tek kişi ya da iki kişi olarak kabul etmede bazı kriterler söz konusudur. Âlimler eserlerinde bu konuyu değerlendirirken yapışık ikizleri tek kişi olarak kabul etmek için şu kriterlerden bahsedilmektedir:

1. Nefes, idrar ve dışkı gibi doğal yolları bir olması
2. Yapışık ikizlerden birinin tam diğeri parazitik ikiz olması
3. İkizden birinin diğerini içinde taşıması
4. İkizlerin ayrılmaz bir şekilde birleşmesi
5. Beyin ve kalp gibi yaşam uzuvları müşterek olması³²

Bazı âlimlere göre yapışık ikizler kayıtsız bir şekilde tek kişi sayılır. Bu görüşü İmâm Şâfiî'nin *el-Ümm* adlı eserinde geçen "Eğer bir kadın öldürülürse ve içinden bir kafaya sahip veya iki cenin

³² Ubeyd Abdullah Abduttâi, "Hukmu'z-zevâci't-tev'emeyni'l-multasikayn", *Mecelletu'l-Câmiatu'l-İrâkiyye* 48/1, 265.

yapışık çıkarsa, bir köle azad edilir. İhtiyata göre iki köle azat edilir”³³ sözünden çıkarımda bulunmuşlardır.

Yapışık ikizleri iki ayrı kişi olarak kabul etmenin kriterleri arasında ise şunlar zikredilmektedir:

1. Karakter ve eğilimler bakımından farklılık göstermeleri. Örneğin birisinin sakin, diğerinin ise hareketli olması.
2. Beyin ve kalp gibi yaşam uzuvlarının ayrı olması
3. Birden fazla kafaya sahip olması
4. Zekerriyya el-Ensârî (ö. 926/1520) “İki beden için iki kafanın olması gerekir” der. Ona göre iki beden tek kafaya sahip ise tek kişi kabul edilir.³⁴

Asıl olan cenine bağlı bir fazlalık bulunduğu ya da birden fazla yapışık cenin olduğunda ve ikisinde de hayat söz konusu olduğunda onları tek veya iki kişi olma kararını bilirkişinin (inançlı ve ehil doktor) görüşüne dayanarak hâkimin vermesidir. Doktorların raporunun bu hususta önemli olduğu ve raporun mutlaka onlar tarafından verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Böylece yeni doğanın oluşum gerçeğine ulaşılır ve onun bir vücuttan mı yoksa iki vücuttan oluştuğu tespit edilir. Bununla birlikte bu konuyla ilgili söz söyleyenler ikizleri çeşitli kategorilere ayırıp söz konusu meseleyle ilgili bazı hükümleri ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Üzerinde ittifak edilen durumlar dışında her birisi için ayrı hükümler vardır. Bu başlıkta İslam âlimlerinin, yapışık ikizlerin evliliklerine ilişkin serdettikleri görüşleri ortaya koymaya çalışacağız.

Bazı âlimlere göre yapışık ikizler kayıtsız iki kişi sayılır. Bu hususla ilgili Şirbînî *Muğni'l-muhtâc* adlı eserinde şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Yapışık ikizlerin aksine, onlar iki gerçek kişidir. Bunun delili miras konusunda annenin payını üçte birden altıda bire düşürmeleridir*”.³⁵ Kanaatimizce geçmişte bazı alametlere bakılarak tespit edilen bu durum günümüzde gelişmiş tıp teknikleriyle daha rahat netleştirilebilir. Dolayısıyla bunun belirlenmesi inançlı ve uzman doktorlara bırakılmalıdır. Ancak geçmişte fıkıh âlimlerinin bu tür meselelerle ilgili görüş beyan etmeleri ve çözüme yönelik katkı sunmaları takdire şayan bir durumdur.

Bazılarına göre yapışık ikizleri iki kişi olarak kabul etmenin kuralı bedenlerin çokluğudur. Bir beden varsa bir kişidir. İki beden varsa iki kişidir. Zekerriyya el-Ensârî şöyle der: “Ayrık iki beden (ölü olarak) atarsa ya da yapışık iki beden atarsa iki gurre³⁶ hak olur. Çünkü bir kişinin iki bedeni olamaz.”³⁷

3.1. Organları Tam Olan Yapışık İkizlerin Evlenmesi

Cerrahi müdahale ile ayrılan yapışık ikizlerin evlenmeleri caizdir. Bunda herhangi bir ihtilaf yoktur. İkizlerin tek kişi olduklarına hükmedilirse, onların evlenmelerinde de bir sakınca yoktur.

³³ Ebû Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1410/1990), 6/119.

³⁴ Zekerriyya b. Muhammed el-Ensârî, *el-Gureru'l-behiyye fi Şerhi Behceti'l-verdiyye*, (Kahire: Matbaatu'l-Meymeniyye, ts.), 5/24.

³⁵ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/407.

³⁶ Anne karındaki çocuğun düşürülmesinden dolayı ödenmesi gereken mali tazminattır. Bk. Mehmet Selim Aslan, *Kavram Atlası İslam Hukuku II* (Ankara: Gazi Kitabevi 2020), 149.

³⁷ Zekerriyya b. Muhammed el-Ensârî, *Esne'l-metâlib fi Şerhi Ravdi't-tâlib*, (Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ty). 4/90.

Cerrahi müdahale ile ayrılması mümkün olmayan iki farklı yapışık ikizin evlilikleri konusunda ise fıkıh âlimleri ihtilâf etmiştir. Görüşlerini şöyle sıralayabiliriz:

3.1.1. Haram Gören Yaklaşım

Bu görüş, ilk olarak Hz. Ali'nin serdettiği görüş olarak belirtilebilir. Ezher'deki fetva kurumu *Mecmeu'l-Buhûsi'l-İslâmiyye* (İslami Araştırmalar Akademisi) tarafından benimsenmektedir.³⁸ Bu görüşte olanların gerekçeleri şunlardır:

1. İki kız kardeşi tek bir nikâhta birleştirmek caiz değildir. Nitekim Allah Teâlâ şu ayet-i kerimeyle bunu yasaklamıştır: “*Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı.*”³⁹

2. Hz. Ömer döneminde arz edilen yapışık ikizle evlilik konusunda Hz. Ali'nin yaklaşımı⁴⁰ bu yaşağın temellendirilmesinde rol oynamaktadır.

3. Harama götüren şeyler de haramdır.⁴¹ Başkasının avret yerine bakmak haramdır, çünkü yapışık ikizlerden her biri, kadın erkek fark etmez, diğeri ona bakmadan eşiyile cinsel ilişkiye giremez ve hiç şüphe yok ki, başkalarının avret yerlerine bakmak haramdır. “*Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır*”⁴² ayeti bunu göstermektedir. Behz b. Hakîm (r.a.), dedesinden rivâyetle şöyle demiştir: “*Ey Allah'ın Rasûlü! Örtülmesi gereken yerlerimizi kime karşı örtelim*” dedim. Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdular: ‘*Hanımından ve cariyenden başka herkese karşı örtülmesi gereken yerlerini ört*. ‘*Erkek erkekle aynı yerde olursa nereler örtülmeli*’ diye sorunca: ‘*Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış!*’ Sonra ben kişi tek başına olunca ne yapması gerekir dedim; ‘*Kendisinden hayâ edilip utanılmaya en layık olan zat Allah'tır*’ buyurdular”⁴³

4. “*Def'-i mefsedet celb-i maslahattan öncedir*”⁴⁴ Yani zararlı şeyleri uzaklaştırmak, faydalı şeyleri elde etmekten daha mühim ve önceliklidir. Dolayısıyla yapışık halinde evlilikte koca, evlilik akdinde kendisine tanınan cinsel ilişki gibi hakkını, ikincisine etki etmeden ve zarar vermeden yerine getiremez. Fıkıhta “*İslâm'da zarar vermek de zarara zararla karşılık vermek de yoktur*”,⁴⁵ ve “*Zarar giderilir*”⁴⁶ şeklinde iki kaide vardır.

5. Evlilikte bir kişinin görmesinin haram olduğu yerleri görme gereksinimi vardır.

Mecmeu'l-Buhûsi'l-İslâmiyye'nin benimsediği görüşü şu açılardan değerlendirmek mümkündür: Birincisi, bu durumdaki yapışık ikizlerin evliliğinin haram olduğu görüşü tartışmaya açıktır. Çünkü yapışık ikizlerin evlenme ihtiyacı ister genel ister özel olsun, bazıları

³⁸ Abduttâi, *Hukmu'z-zevâci't-tev'emeyni'l-multasıkayn*, 267.

³⁹ en-Nisâ 4/23.

⁴⁰ İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hükmiyye*, 1/134.

⁴¹ Muhammed ez-Zuhaylî, *el-Kavâidu'l-fikhiyye ve tatbikatuhâ fi'l-mezâhibi'l-erbaa* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr 1427/2006), 1/631.

⁴² en-Nûr 24/30.

⁴³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce; *Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki, (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.), 1/618.

⁴⁴ Zeynuddîn b. İbrahim İbn Nüceym el-Misrî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 1419/1999), 1/78; Sirâcuddîn Ebû Hafs Ömer b. Ali İbnü'l-Mulakkın, *Kavâid (el-Eşbâh ve'n-nezâir)* (Riyad: Dâru İbnü'l-Kayyim 1431/2010), 1/30; Tâcuddîn Abdulvahhâb b. Ali es-Sübkî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 1411/1991), 1/105; Celâleddîn Abdurrahman es-Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi kavâidi ve fîrû fikhî's-Şâfiyye*, (Beirut: Darü'l Kutubi'l-İlmiyye 1983), 87.

⁴⁵ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 72; İbn Mulakkın, *Kavâid*, 1/28; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 83.

⁴⁶ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 72; İbn Mulakkın, *Kavâid*, 1/28; Sübkî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 1/41; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 83.

için zaruret derecesine ulaşan ihtiyaçlardan olabilir. Câiz olması bakışı gizlemek veya örtmeye bağlıdır. Eğer mükellef elinden geleni yaparsa, sakınması zor olan bir şey yasaklanmış olursa, o zaman affedilir. “Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kalmaz”⁴⁷ ve “Elinizden geldiği kadar Allah’ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının”⁴⁸ ayetleri bu görüşü desteklemektedir.

İkincisi başkalarının avret yerlerine bakmanın haramlığı, Cenâb-ı Hakk’ın haklarından, nikâh da kulların haklarından olup, cumhura göre kul hakkı önde gelmektedir. Çünkü insanların hakları tartışılmaz, Cenâb-ı Hakk’ın hakları ise mağfirete dayalıdır. Hanefi fakihi Serahsî (ö. 483/1090) şöyle der: “Kul hakları Yüce Allah’ın haklarından önce gelir. Kul hakkı ile Allah’ın hakkı bir yerde birleşirse kul hakkına öncelik verilir”.⁴⁹

3.1.2. Caiz Gören Yaklaşım

Müteahhirin bazı âlimler yapışık ikizlerin evlenmelerinin caiz olduğu görüşündedirler. Nitekim Şâfiî âlimlerinden Büceyremî (ö. 1221/1086), yapışık ikizlerin her birinin organları tam ise her türlü hükümde iki kişi sayılırlar. Dolayısıyla ister ikisi erkek ister kadın veya farklı olsun evlenmeleri caizdir der.⁵⁰ Şihâbüddîn Ahmed el-Kalyûbî (ö. 1069/1659) *Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Celâl el-Mahallî* adlı eserinde yapışık ikizlerden bahsederken bunların evlenmelerinin caiz olduğunu şöyle açıklamaktadır:

“Yapışık ikizlerin her biri tenasül uzuvlarına kadar bütün azaları tam ise bütün hükümlerde iki kişi olarak kabul edilir. İster ikisi kız olsun, ister ikisi erkek olsun ya da biri kız diğeri erkek olsun tümü evlenebilir. Şayet birinin uzuvları eksik ise tek kişi oldukları anlaşılamiyorsa tek ya da iki kişi oldukları şöyle anlaşılır: Birisi uyuduğunda diğeri uyanık ise bu durumda iki kişi oldukları anlaşılmaktadır.”⁵¹

Yapışık ikizlerin evliliğini câiz görenlerin delilleri nikâhı tavsiye mahiyetinde olan “*Helal olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın*”⁵² ve “*İçinizden bekâr olanları, kölelerinizden ve câriyelerinizden iyileri (nikâha müsâid olanları) evlendirin!*”⁵³ ayetleri ve Hz. Peygamberin, iffeti korumaya katkısından dolayı evliliği teşvik ettiği şu hadisler delil olarak ifade edilmektedir: “*Gençler, sizden evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü evlilik gözü ve ırzı harama karşı daha fazla korur,*”⁵⁴ “*Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimle amel etmezse benden değildir.*”⁵⁵ Bu ayet ve hadislerin genel olduğunu yapışık ikizleri de kapsadığını ifade ederler. *Dâru’l-İftâi’l-*

⁴⁷ el-Bakara 2/286.

⁴⁸ et-Tegâbün 64/16.

⁴⁹ Şemsuleimme Muhammed b. Ahmed, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Marife 1414/1993), 2/186.

⁵⁰ Süleymân b. Muhammed b. Ömer el-Büceyremî el-Mısırî *Tuhfetu’l-habîb ‘alâ Şerhi’l-Hatîb* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1995), 3/328.

⁵¹ Şihâbüddîn Ahmed el-Kalyûbî, *Hâşiyetü’l-Kalyûbî ‘alâ Kenzi’r-râğibîn Şerhi Minhâci’t-Tâlibîn*, (‘Amîra’/Umeyre ile birlikte) (Dâru’l-Fikr, Beyrut 1415/1995), 3/141.

⁵² en-Nisâ 4/3.

⁵³ en-Nûr 24/32.

⁵⁴ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *es-Sahih*, thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsır en-Nâsır, (Beyrut: Dâru’t-Tavki’n-Necât, 1422), “Nikâh” 7/3 (No: 5066).

⁵⁵ İbn Mâce, *Sünen*, 1/592.

Misriyye tarafından da bu görüş kabul görmektedir.⁵⁶ Iraklı çağdaş âlimlerden Abdülmelik es-Sa'dî de bu görüşü desteklemektedir.⁵⁷

3.1.3. Yapışma Durumuna Göre Görüş Belirten Yaklaşım

Bazı çağdaş âlimlere göre, yapışık ikizlerin evliliğine ilişkin hüküm yapışma durumuna göre değişir. İkisi kadın ise haramdır, ikisi erkek ya da biri erkek diğeri kız ise bakılır: Yapışma hafif olup hareket kısıtlaması yok ise, caizdir. Şiddetli ise caiz değildir. Bunların delilleri birinci görüşün delilleriyle aynıdır. Yapışık ikizler erkekse ve bağlanma hareketlerini önemli ölçüde kısıtlamayan bir yerdeyse ve evlenmediği takdirde zinaya düşme korkusu varsa evlilik caiz olur. Yapışma vücudun büyük bir kısmında ise evlenmesi caiz değildir. Bununla birlikte caiz olduğu hükmünü destekleyen birçok fıkıh kaidesi de mevcuttur. Örneğin “Zaruretler haram olan şeyleri helal kılar”⁵⁸ ve “Hâcet umumi olsun hususi olsun zaruret menzilesine tenzil olunur”⁵⁹ kaidesi bunlardan sadece iki tanesidir. İki zarardan en hafif olanı daha yüksek olana tercih etmek gerekir. Çünkü bu durumda ikizlerin evlenmemesi daha büyük zarardır, çünkü harama, yani zinaya düşme olasılığı yüksektir. Biri veya her ikisi kardeşinin avret yerlerini görmesi zinadan daha az zararlıdır. Ayrıca iki kötülük birbiriyle çelişirse, zararın büyük olanını işlenmemesi için az olanı hesaba katılır, şerrin en az zararlısı tercih edilir. Zararı en az olan şey, gerekli tedbirleri alıp avret yerlerini görmemektir. Zinaya düşmemek için buna başvurulabilir.⁶⁰ İbn Teymiyye “Az fitneyi çok fitne ile def etmek, iki şerden büyüğünü yaparak küçüğünü defetmek câiz değildir. Şeriat, maslahatları tahsil etmek ve mefsedetleri de mümkün olduğunca ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için gelmiştir.” der.⁶¹ Çünkü zinadan sakınmak farzdır ve ancak evlenme yoluyla sakınabilir. Vacibin kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir kaidesine bu hüküm daha isabetli görülmektedir.

3.2. Organları Tam Olmayan Yapışık İkizlerin Evlenmesi

Yapışık ikizlerin tüm organları tam ise âlimler iki kişi oldukları konusunda müttefiktirler. Dolayısıyla hüküm açısından önceki görüşler söz konusudur. Ancak problem, bir ya da iki oldukları netlik kazanmayan ikizler için ortaya çıkmaktadır.

Âlimler cinsel ilişki bölgesinde yapışık olan ikizlerin evliliğiyle ilgili ihtilaf etmişlerdir. Böylece iki farklı görüş söz konusudur:

3.2.1. Câiz Gören Yaklaşım

Şirbînî, İmâm Şâfiî'ye iki başlı bir kadının olduğundan haber verildiğini, İmâm Şâfiî'nin onunla yüz dinar mehirle evlenip, ona baktığını ve daha sonra onu boşadığını aktarmaktadır.⁶² “Kadının iki başı vardır” ifadesinden bunun asalak bir ikiz olduğu anlaşılmaktadır. O aslında bir

⁵⁶ Abduttâi, *Hukmu'z-zevâci't-tev'emeyni'l-multasıkayn*, 268.

⁵⁷ Abduttâi, *Hukmu'z-zevâci't-tev'emeyni'l-multasıkayn*, 268.

⁵⁸ Faruk Beşer, *Herkes İçin Kolay Usulü Fıkıh* (İstanbul: İFAV Yayınları 2020), 107.

⁵⁹ Yasin Kurban, *Mecelle ve Günümüz Hukuku* (Erzurum: Kültür Eğitim Kitap ve Kurtasiye 2019), 73.

⁶⁰ Abduttâi, *Hukmu'z-zevâci't-tev'emeyni'l-multasıkayn*, 269.

⁶¹ Taakiyyuddîn Ahmed b. Abdulhalîm İbn Teymiyye, *el-Fetâva'l-kübrâ* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 1408/1987), 4/288.

⁶² Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/370.

kadın, ama iki başlı bir kadındır. İbnu'l-Kayyim, *et-Turuku'l-hükmiyye* adlı kitabında yapışık ikizlerin evliliğiyle ilgili şöyle demektedir:

“Eğer böyle bir çocukla nasıl evlenilebilir diye sorulsa? Derim ki: Bu mesele, fakihlerin kitaplarında görmediğim bir meseledir. Ebû Cebele dedi ki: Ben İran'da iki başlı ve bir beli iki göğüslü evli bir kadın gördüm. Kadınların evlendiği gibi evlenmiş, kocası her iki vajinadan ve yüzden yararlanır. Çünkü iki kafa, bir kalça ve iki bacak üzerindeyse, bu kadının yaratılışındaki fazlalık sayılır.”⁶³

İbn Arafe (ö. 803/1401) gibi bazı Mâlikî âlimleri, İmâmiyye, İbn Kayyim ve muasır bazı âlimlerin de bu görüşü destekledikleri ifade edilmektedir.⁶⁴ İkiz asalak ise, onun başkasıyla nikâhlanmasında, erkek veya kadın başkasının da onunla nikâhlanmasında bir mahzur yoktur, çünkü o tek nefistir. Ondaki artış, fazladan parmak ve benzerleri gibi karakterde bir artış olarak kabul edilir.

3.2.2. Câiz Görmeyen Yaklaşım

Kâdî İyâd (ö. 544/1149) gibi bazı Mâlikîler, Ezher'deki fetva kurumu *Mecmeu'l-Buhûsi'l-İslâmiyye* ve günümüz bazı muasır âlimler, belden yapışık ikizlerin evlenmesinin caiz olmadığını ileri sürerler. Fakat yapışık ikizlerin iki can olduğuna hükmedilirse; eğer kız iseler bir erkeğin ikisiyle de evlenmesi caiz değildir. Çünkü bu durumda iki kız kardeşi tek bir nikâhta birleştirmiş sayılır. Allah Teâlâ şu ayet-i kerimeyle bunu yasaklamıştır: “Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı.”⁶⁵ Bunun dışında Hz. Ömer döneminde arz edilen yapışık ikizle evlilik konusunda Hz. Ali'nin yaklaşımı⁶⁶ bu yasağın temellendirilmesinde rol oynamaktadır.

Kanaatimize göre bu konuda referans ehil tıp doktorlarıdır. Bu durumdaki ikizlerin bir olduğuna karar verdikleri takdirde sorun ortadan kalkar; ancak iki olduklarına hükmederlerse, bu durumda evlenmeleri ihtiyaca binaen değerlendirilir. Zinaya düşme tehlikesi söz konusu ise sedd-i zerâi kapsamında caiz olduğu söylenebilir. Ancak evlilik ihtiyacı yoksa ve zinaya düşme ihtimali bulunmasa bu durumda yapışık ikizlerin evlenmemesi daha uygun görülmektedir.

Bu çerçevede çağdaş fakihler çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır.

Günümüz âlimlerden Muhammed Burhaneddin es-Senbeheylî şöyle bir değerlendirmede bulunur:

“İki ayağa sahip yapışık ikizler asıldır. Miras, akit ve had ve cezalar gibi lehine ve aleyhine tüm hak ve yükümlülükleri kendisine uygulanır. Asıldan bağımsız, müstakil ve mümeyyiz bir akla sahip olmayan fer'î ikiz ise, kendisine has sindirim organları olduğu halde asıl cisme bağlı fazla bir organ mesabesinde. İki başı veya üç eli olan bir insan gibidir. Lehine veya aleyhine ait olan haklar, yemek hariç, asıl bedene aittir. Sindirim ve yaşam sistemleri bağımsız olduğunda bunlar onun hakkıdır. Çünkü bunlar fazla olan parçaya has olan besindir. Eğer bedenlerin

⁶³ İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hükmiyye*, 1/133.

⁶⁴ Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed Hattab er-Ruaynî, *Mevâaibu'l-celîl fi şerhi Muhtasari İbn Halil* (Beyrut: Dâru'l-Fikr 1412/1992), 1/194; Muhammed b. Muhammed İbn Arafe, *el-Muhtasaru'l-fikhi*, thk. Hâfız Abdurrahman Muhammed Hayr (Dubai: Müessesetü Halef b. Ahmed b. el-Habtür, 1435/2014), 1/120.

⁶⁵ en-Nisâ 4/23.

⁶⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hükmiyye*, 1/134.

birbirinden bağımsız kendine has akılları varsa o zaman lehine ve aleyhine ait haklar söz konusu olur. Cezalar münferit olarak kendisine nisbet edilir. Mirasçısından miras alır ve kendisinden mirasçı olunur. Allah'ın haklarına gelince onlar da kendisine farz olur. Çünkü teklifin yeri akıldır ve o da mevcuttur. Şayet bunu yapmak mümkün değilse, emir asıl bedeninin elinde olduğu ve asıl beden görevlerini yerine getirmek için ona itaat etmeyi reddettiğinden ikrah altında bulunan mükellef konumunda olur ki bu da üzerindeki sorumluluğu kaldırır. Zira akıl için irade ve eylemi gerçekleştirme gücü gerektirir. Asıl beden ibadetleri yaparsa ve fer' de niyet ve amel ile ona eşlik ederse, kendisine sayılacak ve onlardan sorumlu tutulacaktır. Çünkü kıyamet günü müstakil bir vücut olarak haşır olacaklardır. Çünkü insanda önemli olan akıldır.”⁶⁷

Eğer ikisi ortadan yapışık iseler ve her biri normal insanın sahip olduğu şeylere sahipse bu durumda iki kişi sayılır. Fakat evliliklerinin hükmü şöyledir: İki erkek ise, eşyle ilişkiye girmek isteyen ikize diğerinin bakması caiz değildir. İlişki esnasında yüzünü çevirmesi gerekir. Aynı zamanda ikizinin avretine bakması da haramdır. Aynı zamanda tuvalet ihtiyacı giderirken diğeri gözünü sakındırması gerekir.⁶⁸ Eğer ikisi kadınsa, zahire göre her birinin kocaları, bahsi geçen önlemleri alarak zevcesiyle her türlü zevki ihtiyatla karşılamalıdır. Bu konuda Eşref Ali el-Tehânevî'nin (ö. 1326/1943) fetvası bulunmaktadır. Kendisine kalçadan yapışık -birinin sağ kalçası diğerinin sol kalçasına yapışık- ama her birinin bedeni vajinasına kadar tüm organları bağımsız iki kadın ikiz hakkında nasıl bir hüküm verileceği sorulduğunda, *Reddu'l-muhtâr*'daki sidik ve dışkı yolu karışık olan “mufâdât” örneğini verir. Eşi haddi aşmadan onunla ancak ön yoldan cinsel ilişkiye girebilir.⁶⁹ Bu durumda şöyle bir kural ortaya çıkar: “Günah işlenmeden cinsel ilişki gerçekleşmiyorsa bu durumda cinsel ilişki caiz olmaz”. Böyle bir durumda ikisinden biriyle cinsel ilişkiye giren kişi ilişki esnasında diğerinden faydalanamaz. Kız kardeş oldukları için onları cinsel ilişkide birleştirmek kesinlikle yasaktır. Bununla birlikte diğerine dokunmaktan, ona bakmaktan ve onun önünde soyunmaktan kaçınmak genellikle mümkün değildir. Evliliğe gelince, sıhhatinde bir sakınca yoktur. Fakat bu evlilik faydadan hali bir evlilik ise men edilir. Zira bu evlilik evlenmek isteyip de görevini yapamayan bir kişinin evliliği gibidir. Fıkıh âlimleri bu evliliğin caiz olmakla birlikte mekruh olduğunu söylerler.⁷⁰

Eşref Ali el-Tehânevî'ye, iki kız ikiz her birinin iki bacağı, iki eli, bir kafası ve bir idrar yolu olsa, anüsleri, sakrum ve belleri de bir olsa bu durumda iki kız mı yoksa bir kız mı kabul edileceği ve bir erkeğin ikisiyle nikâhlanıp nikâhlanamayacağı şeklinde benzer bir şey sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

Fazla olan azalar, eğer kendi eylemlerini bağımsız yapabiliyorlarsa iki kız, yoksa bir olarak kabul edilir. Bir kabul edildiğinde nikâhı caiz olur. Fazla olan azalara itibar edilmez. Eğer iki kız kabul edilirse birbirinden ayırmaları mümkün ise ayrılır ve her biri başka bir erkekle evlenebilir. Şayet ayrılmaları mümkün değilse onlarla evlilik caiz olmaz. Çünkü biriyle istimta'da bulunan kişinin diğerinden kendini koruması mümkün değildir. Bu durumda zevcesi olmayan bir kadınlı istimta yapmış olur ki bu caiz değildir. Bu çerçevede “Harama bağlı olan şey de haramdır”

⁶⁷ Muhammed Burhaneddin es-Senbehlî, *et-Teve'mu'l-mütelasık nikâhuhû ve cinâyetuhû ve irsuh* (Mekke: el-Mecmeu'l-Fıkhi'l-İslâmî 2010), 5.

⁶⁸ Abdülmelik Abdurrahmaan es-Sa'dî, *el-Ahkâmu's-şer'iyye el-mürettebe ale't-tevâimü'l-multasika*, (Erişim 27 Nisan 2022).

⁶⁹ İbn Abidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 1/263.

⁷⁰ Eşref Ali el-Tehânevî, *İmdâdü'l-fetâvâ*, (Karaçi: Mektebetü Dâru'l-Ulûm, 2010), 2/250-251; Senbehlî, *et-Teve'mu'l-mütelasık*, 6.

kaidesinden söz edilebilir. Ayrıca cinsel organ zevcesine ait olmayabilir şüphe söz konusu olduğundan bu caiz değildir. Mezkûr şüpheden dolayı hüsnâ-i müşkil ile evlenmek de caiz görülmemiştir.⁷¹

Abdumelik Abdurrahman es-Sa'dî bu meseleyle ilgili şöyle der:

“İki kız, biri diğèrinin göğsünün altından dallanmış ve her birinin birbirini kucaklayan iki kolu, iki göğsü, iki kafası, bir vajinası ve sadece asıl olanın altında iki bacak vardır. Onlarla evlilik bir kadın olarak mı yoksa iki kadın olarak mı olacak? Nikâh akdi sadece asıl olana mı yoksa her biri için mi olacak? Biri onlarla evlenirse, iki kız kardeşin birleşimi olarak kabul edilir mi? Hamilelik ve emzirme hakkında hüküm nedir?”

Sa'dî şöyle cevap verir:

“Bu hususlar, her ikizin bağımsız bir vajina mı yoksa asıl gövdeden sadece bir vajinaya mı sahip olduğu ile ilgilidir. Eğer sadece asıl olanda varsa evlilik, soy, emzirme ve çocuk doğurma ona ait kabul edilir ve ikinci kısım fazlalık sayılır. Eğer her birisinin vajinası bağımsız ise bu durumda iki kız kardeş gibidirler. İkisini bir nikâh altında birleştirmek caiz olmaz. Her biri için ayrı bir akit yapılır ve her birinin doğumu ona atfedilir. Emzirmeyle ilgili her biri için kendi hükmü vardır ve bir kadının kocası, ikinci kadına yaklaşması veya ona dokunması, ondan kaçınmanın zorluğu hariç, haramdır. İkincisini örterek zevcesiyle cinsi münasebette bulunur. Diğer kadın ise diğèri avret yerini açarken veya kocası avret yerini açarken gözlerini sakınmalıdır. Çünkü nikâh, boşama ve zina gibi hükümler kendisine ait vajinanın olup olmadığıyla alakalıdır.”⁷²

Sonuç

Yüce Allah, canlı ve cansızların yaratıcısıdır. Yaratmak, yaratıkların değil, Allah'ın iradesiyledir. İkizlerin yaratılması da Allah'ın iradesidir. İkizler iki tiptir; ilk olarak, altı aya kadar ara ile doğanlar; ikinci olarak birlikte aynı bedeni paylaşarak doğanlardır. Bu ikizler; ikisi erkek, ikisi dişi veya bir erkek ve bir dişi olabilir. Bugün bilim o kadar ilerledi ki bu tür ikizlerin ayrılması için ameliyat çoğu kez mümkündür. Onların ayrılması önemlidir, çünkü şeriatın emirleri tek, tam ve bağımsız bir bedene sahip kişilere uygulanabilir.

Çalışmamızda yapışık ikizlerin anne karnında iken hamilelik sürecinin durdurulması, kürtaj yapılmaları, mirasçı olmaları, ibadetleri, işledikleri suçlar ve onları birbirlerinden ayırmanın hükmü gibi meseleler üzerinde durulmamıştır. Elbette bu türden önemli meselelerin araştırılması ve ilgili delillerle desteklenmesi lazım gelir ki bu başka çalışmaların üstleneceği bir görevdir.

Yapışık ikizler, eksiklik ve tam olma açısından iki kısma ayrılır:

Simetri bedenlere sahip olan ikizler: İki tam (veya tama yakın) ikizler. Bu tür ikizler iki kişi hükmündedir.

Simetri bedenlere sahip olmayan ikizler: Bu tür ikizin vücuttaki tüm organları gelişmez. Bu nedenle hayatta kalması diğèrine bağlıdır. Simetrik iki bedene sahip olamayan tamamlanmamış ikizler yapışık ikizden çok bir mutasyona benzeyebilir. Bu bir kişi hükmündedir. Buna “parazit

⁷¹ Eşref Ali el-Tehânevî, *İmdâdü'l-fetâvâ*, 2/250-251; Senbehî, *et-Teve'mu'l-mütelâsik*, 7.

⁷² Sa'dî, *el-Ahkâmu's-şer'iyye el-mürettebe ale't-tevâimü'l-multasika*, (Erişim 27 Nisan 2022).

ikizler” denir. İkizlerin birleşimi göğüste, sırtta veya pelviste olabilirler. Karında veyahut kafada da olabilirler. Yapışık ikizler, “parazit ikizler” ise, onunla evlenmek caizdir. Çünkü tek kişi hükmündedir. Yapışık ikizler, iki kişi hükmünde ise ve ikisi de kadın iseler, onları tek bir nikâhta birleştirmek caiz değildir. Yapışık ikizlerin organları erkek ise erkek, dişi ise dişidir. Hem dişi hem erkek organı varsa hünsa hükmündedir. Erkek veya dişi olarak kabul edilmezler. İkiz parazit ise, tek kişi hükmündedir, dolayısıyla miras dâhil her yönden tek kişi gibi muamele görür. Yapışık ikizler iki kişi olduklarına hükmedilirse, miras konusunda iki kişi olarak kabul edilir.

Yapışık ikizlerde her insanda bulunan organlardan hepsine sahip olmakla birlikte tek bir vajinaya sahipse evlilik ve benzeri konularda tek kişi gibidirler. Aynı zamanda, akıl ve temyize bağlı olarak, suç ve benzerlerinde iki kişi sayılırlar. Mirasta, ayaklar ve baş bağımsız bir beden olarak kabul edilir. Bunların dışında diğer fazlalıklar sayılmaz.

Yapışık ikizlerin tek kişi değil, iki kişi oldukları gerekçesiyle evlenmeleri konusunda tek bir hüküm verilemez. Farklı birkaç hükümden söz etmek mümkündür. Şöyle ki:

1. Yapışık ikizler kız ise tek bir erkekle evlenemezler. Zira iki kız kardeşi tek bir nikâhta birleştirmek caiz değildir.

2. Yapışık ikizler erkek ise tek bir kadınla evlenemezler. Zira bir kadın aynı anda iki erkeğin nikâhı altında bulunamaz.

3. Her biri başka bir eşle evlendikleri takdirde tesettüre riayet edilerek ve yasak bir fiil işlenmeden evlilik ilişkisi yapılabilecekse bu durumda evlenmeleri caiz olur.

4. Tesettüre riayetleri mümkün değilse ve evliliğe ihtiyaçları varsa evlenmedikleri takdirde zinaya düşme tehlikesi varsa bu durumda sedd-i zerâ’i babından evlenmeleri caiz olur.

Ayrıca bu araştırmanın sonunda, dikkat edilmesi gerektiğini düşündüğümüz şu üç şey ortaya çıkmıştır:

1. Bu konu, daha geniş ve kapsamlı bir şekilde araştırılmaya ihtiyaç duymaktadır.

2. Fıkıh âlimleri ortaya çıkan yeni meselelere odaklandığı gibi bu meseleye de odaklanmalıdır. İslam fıkının bu konudaki bakışını netleştirmek, uzmanlardan ve diğer insanlardan gelen soruları yanıtlamak için araştırmacıların -özellikle akademisyenlerin- bu meseleye yoğunlaşmaları önem arz etmektedir. Türkiye’de İslam hukuku alanında bu meseleyle ilgili henüz bir ilmî çalışmanın yapılmadığını görmekteyiz.

3. Büyük tıp merkezlerinde, İslam fıkı uzmanlarının bulunması, bu yönde bir kurulun oluşturulması ve doktorlarla yapılacak iş birliğiyle tıpla ilgili fikhî meselelerin çözülmeye çalışılması ve bu yönde atılacak adımların hız kazanması sağlanmalıdır.

Bir makalenin sınırlarını aşacağı için ele almadığımız, yapışık ikizlerin mirası, suç ve cezası ilgili de müstakil araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kaynakça

Abduttâi, Ubeyd Abdullah. “Hukmu’z-Zevâci’t-tev’emeyni’l-multasikayn”. *Mecelletu’l-Câmiatu’l-Irakiyye*, Sayı: 48/1, 265.

Âl Abdulmuhsin, İbrahim b. Übeyd. *Tezkîretu uli’n-nuhâ ve’l-irfân bi eyyâmillahi’l-vâhidi’d-deyyân ve zikru havâdisu’z-zamân*. Riyad: Mektebetu’r-Rüşd 1428/2007.

Aslan, Mehmet Selim. *Kavram Atlası İslam Hukuku II*. Ankara: Gazi Kitabevi 2020.

Beşer, Faruk. *Herkes İçin Kolay Usulü Fıkıh*. İstanbul: İfav Yayınları 2020.

- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *es-Sahîh*. thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsır en-Nâsır, Beyrut: Dâru't-Tavki'n-Necât, 1422.
- Büceyremî Süleymân b. Muhammed b. Ömer el-Mısırî, *Tuhfetu'l-Habîb 'alâ Şerhi'l-Hatîb* (Hâşiye Büceyremî 'ale'l-Hatîb). Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1995.
- Ebû Dâvud Süleymân b. Ömer el-Cemel, el-Uceylî el-Mısırî, *Futûhâtu'l-Vehhâb bi Tavdîhi Şerhi Menheci't-Tullâb* (Hâşiyetü'l-Cemel 'alâ Şerhi'l-Menhec), Beyrut: Dârü'l-Fikr, ty.
- Dımaşkî, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire: Dâru Hecer, 1418/2003.
- Ensârî, Zekeriyya b. Muhammed. *Esne'l-Metâlib fi Şerhi Ravdi't-Tâlib*. Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmî, ty.
- Ensârî, Zekeriyya b. Muhammed. *el-Gureru'l-Behiyye fi Şerhi Behcetü'l-Verdiyye*. Kahire: Matbaatu'l-Meymeniyye, ty.
- Erler A, vd., "Yapışık İkizler", *Perinatoloji Dergisi*. Cilt: 4, Sayı: 2/Haziran 1996, 110-112.
- Ğazzî, Kamil b. Hüseyin b. Mustafa Pâli el-Halebî. *Nehrü'z-zeheb fi tarihü'l-Haleb*. Halep: Dârü'l-Kalem 1419.
- Haddâd, Ahmed b. Abdulzîz b. Kâsım. *et-Teo'emu'l-mütelâsik (es-Siyâmî) ve huknu faslihi*, Mekke: el-Mecmeu'l-Fıkhî'l-İslâmî 2010.
- İbn Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah el-Mâlikî. *Ahkâmu'l-Kur'an*. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- İbn Arafe, Muhammed b. Muhammed. *el-Muhtaru'l-fıkhî*. thk. Hâfız Abdurrahman Muhammed Hayr, Dubai: Müessesetu Halef b. Ahmed b. el-Habtûr, 1435/2014.
- İbn Cevzî, Cemaleddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali. *el-Muntazam fi târihi'l-mülûki ve'l-ümem*. thk. Muhammed Abdulkadir Atâ-Mustafa Abdulkadir Atâ, (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1412/1992.
- İbn Esîr, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-Târih*. thk. Ömer Aabdusselam Tudmirî, Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-rabî 1417/1997.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr. *et-Turuku'l-hikemiyye fi siyâseti's-şeriyye*. thk. Nâif b. Ahmed el-Hamd, Mekke: Dârü'l-Alemu'l-Fevâid 1428.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Fuad Abdilbaki, Kahire: Dârü İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, ty.
- İbn Mulakkın, Sirâcuddîn Ebû Hafs Ömer b. Ali. *Kavâid (el-Eşbâh ve'n-nezâir)*. Riyad: Daru İbnu'l-Kayyım 1431/2010.
- İbn Nuceym Zeynuddîn b. İbrahim el-Mısırî. *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye 1419/1999.
- İbn Teymiyye, Takiyuddîn Ahmed b. Aabdulhalim. *el-Fetâva'l-Kubrâ*. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye 1408/1987.
- Kalyûbî, Şihâbüddîn Ahmed, *Hâşiyetü'l-Kalyûbî 'alâ Kenzi'r-Râğibîn Şerhi Minhâci't-Tâlibîn*. ('Amîra/'Umeyre ile birlikte), Dârü'l-Fikr, Beyrut 1415/1995.
- Kenan, Ahmed. *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyye et-Tıbbiyye*. Amman: Dârü'n-Nefâis, 2000.
- Keskin, H. Levent vd, "Omfalopaguslu Yapışık İkiz Olgusu", *Türkiye Klinikleri J Gynecol Obst*. 2008;18:250-253.
- Kurban, Yasin. *Mecelle ve Günümüz Hukuku*. Erzurum: Kültür Eğitim Kitap ve Kırtasiye 2019.
- Makrizî, Takiyuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali. *es-Sulûk li Marifeti'd-Duveli'l-Mulûk*. thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye 1418/1998.

- Malatî, Zeynüddîn Abdülbâsıt b. Halîl b. Şâhin. *Neylü'l-emel fi zeyli'd-düvel*. thk. Ömer Abdusselam Tudmirî. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye 1422/2002.
- Maral, Maşallah. *Anatomik Ve Hukuki Bir Zorluk Olarak Siyam İkizleri*. <https://www.hukukihaber.net/> (erişim: 26.04.2022).
- Muşmal, Hüseyin İrem Gürbüz. "Tevellüd-İ Acâib: Osmanlı Devleti'nde Yapışık İkizler", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*. Cilt 8, Sayı 20, Mart 202.
- Nahhâs, Muhammed Mervan. "et-Tevâimu'l-multasika es-Siyâmiyye", *Mecelletu'l-Faysal*. sayı 141.
- Özlü, Ferda vd. "Yapışık ikizler: Son iki yılda görülen üç vaka takdimi". *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2019; 62: 10-13.
- Rabia, Abdullah. *el-İctimâu's-Sâlis li'c-Cem'iyatii't-Tıbiyye el-Haliciyye*. Kuveyt: yy., ty..
- Ruaynî, Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed Hattab *Mevâibu'l-celil fi şerhi muhtasari İbn Halil*. Beyrut: Dâru'l-Fikr 1412/1992.
- Sadî, Abdulmelik Abdurrahman. *el-Ahkâmu's-şer'iyye el-mürettebe ale't-tevâimü'l-multasika*. <https://www.dd-sunnah.net/forum/showthread.php?t=128435> (erişim: 27.04.2022).
- Senbehî, Muhammed Burhaneddin. *et-Teve'mu'l-mütelasik nikâhuhu ve cinâyetuhu ve irsuh*. Mekke: el-Mecmeu'l-Fıkhî'l-İslâmî 2010.
- Serahsî, Şemsuleimme Muhammed b. Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Marife 1414/1993.
- Suyûfî, Celaeddin Abdurrahman. *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi kavâidi ve fûrû fikhî's-Şâfiyye*. Beyrut: Darü'l Kutubi'l-İlmiyye 1983.
- Sübki, Tâcuddîn Abdulvahhâb b. Ali. *el-Eşbâh ve'n-nezâir*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 1411/1991.
- Şâfiî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife 1410/1990.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed el-Hatîb. *Mugñû'l-muhtâc ilâ marifeti meânî elfâzi'l-Minhâc*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1994.
- Tehânevî, Eşref Ali *İmdâdü'l-fetâvâ*. Karaçi: Mektebetu Dâru'l-Ulûm, 2010,
- Topçuoğlu, M. Ata. "Yapışık İkizler: Olgu Sunumu", *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*. Cilt (Sayı) 34 (1) Ocak-Mart 2003, 39-41.
- <https://intouro.ru/tr/siamskie-bliznecy-kakie-oni-vmeste-navsegda-siamskie-bliznecy-u/> erişim tarihi 07.05.2022.
- Zuhaylî, Muhammed. *el-Kavâidu'l-fikhiyye ve tatbikâtuhâ fi'l-mezâhibi'l-erbaa*. Dimaşk: Dâru'l-Fikr 1427/2006.